РАЈКО ПЕТРОВ НОГО О ДРАГОШУ КАЛАЈИЋУ (1943–2005), КОЈИ БИ ДАНАС ИМАО 80 ГОДИНА

Наш беочуг у ланцу

Могао је сарађивати са неомиљенима и проказаним, ако је то изискивала одбрана српске идеје и отаџбине. Није га занимало шта ће о томе рећи колонијална и аутошовинистичка номенклатура. Али издају Принципа и Државе није праштао никоме, поготову блискима. Они које је због изневеравања прецртао и одбацио, они који и сад „дају памет под аренду", залуд покушавају да иза њега прикрију своју неопростиву ововремену велеиздају. Драгош Калајић, изданак господског и херојског Београда, „паунством украшен од рођења", неопозиво би их сасекао својим презиром. Још пре скоро четрдесет година прецизно нас је упозоравао на ово што се сад догађа пред нашим очима

Драгош Калајић (1943–2005) и ја нисмо били пријатељи. Можда смо били познаници који су се узајамно уважавали. Волео сам његово господствено држање и паунску, разложну охолост, којом је рођењем био украшен. Његову супериорност са покрићем. Он, ваљда, моју срчаност. Који не верују, нека завире у његову пространу библиографију; тамо ће наћи и Калајићев приказ једне моје књиге изабране лирике, а зна се да је о савременим песницима ретко писао.

Имали смо неколике заједничке навике и заједничког пријатеља. Возили смо се, рецимо, градским превозом. (Тада још није била смишљена реч *џибер*. А ако и јесте, није се односила на цео народ. Ови за које се име још тражи касније ће осиротели и распамећени народ, јер су га и сами сиромашили и распамећивали, презриво звати џиберима. Прво су јуначку и мученичку српску стазу попљували, а онда на тој стази заливали коров ништака и самопорицатеља.) У аутобусима и трамвајима, на станицама, лепо је било видети отменог Калајића како шеширом заклања књигу коју чита. Обојица смо излазили из суре зграде БИГЗ-а која је личила на
Синг-синг
; на вишим спратовима, са прљавих балкона, човек се једва отимао напасти да се не стрмоглави. Беспрекорно обучен, Калајић је и из штампарије излазио без трунке гарежи; прљавштина се на њега није лепила.

Заједнички пријатељ је, наравно, Момо Капор, сликар и писац као и Калајић. Преко брбљивог Капора о Калајићу сам више знао него што је Калајић знао да знам. Калајић и Капор, та два различита шмекера и шармера, не само да су се читаву вечност дружили, већ су од исте болести и боловали. Упућенији кажу да су, изгледа, на истом месту и у исти дан *озрачени* – беше ли то у Хаџићима – онда кад нас је претходница „Милосрдног анђела" осиромашеним уранијумом усрећивала по Крајини и Српској. А онда и по Србији, брале.

Понекад смо заједнички путовали преко Дрине, тамо где су нас позивали и где им је наш глас нешто значио. Ни у комбију Калајић није губио време; читао је. Наша зафрканција није му сметала. Концентрисан на оно што чита, нашу галаму узимао је као звучну завесу. Ако су Капора, Ђога и мене и могли да зову Радовановим *талибанима*, Калајића зацело могли нису. Он није тамо ишао зато што му родбина ратује, већ што је, као частан човек, био дубоко солидаран. Што су му Срби били и браћа и рођаци. Бивало је и да се на брисаном простору задесимо. Сведочим да Калајић ни под паљбом није мењао корак. *Лабуд гледа, главу не помера*
.

Бити са својим оклеветаним народом, то је за Калајића било питање части. А можда и прозрења. Много година пре других Калајић је писао о сметлишту модерне уметности, о гробљу авангарде, о сенилном варварству Запада, о пустињи која се шири, о америчкој лихварској империји зла, о окупираној Европи, о могућем удару на српски историјски и етнички простор – на све ово нас је недавно, с правом, у *Печату* подсетио Бранислав Матић. Писао је Калајић и о Великој Јабуци као Великој Клоаки. Његова су предвиђања и пророштва комотно узимана као претеривања, а он је, разуме се, одмах био прокажен.

И што је још теже – усамљен. Све су се његове параноје, теорије завере и маније гоњења, предвиђања и пророштва остварили. Ми у томе данас живимо.

Драгош Калајић је био изданак оног Београда чији су се најбољи синови дигли такорећи на устанак када је проглашена анексија Босне и Херцеговине. Оног Београда и Србије на које се управо ових дана, о стогодишњици Балканских ратова, стидљиво подсећамо. Тада су, као у нови Косовски бој, витезови отишли у изабрану смрт. Витезови који ће, у ослободилачком заносу, растурити неколике империје. Српски сељак је ратовао увелико потпомогнут елитном српском интелигенцијом. Гинули су најбољи. Прошао је, ево, само један мало дужи људски век, а погледајте докле смо стигли. Село изумире, интелигенција је или унајмљена или пролетеризована.

Калајић је веровао да су класичне европске и српске вредности комплементарне. Соколио је и себе и нас да у тој вери истрајемо. Већина није истрајала. А није ни Европа, слушкиња Америке. Неозарен старог ореола сјајем, а опет озарен традицијом, Калајић је успевао да буде достојан предака. Његов писац био је Милош Црњански који је Србе давно опоменуо да би се најважније ствари морале сагледати са *српског становишта*. Зашто је то толико тешко? Зашто толико страсно хоће да буду оно што нису? Црњански, а за њим и Калајић, живели су понекад у Риму, а отуд чезнули за Хиперборејом. Уживали у благостима Медитерана, а призивали лед Севера. Ослобођени телесности, стремили су „небеском завичају". Тамо „где више ништа не боли", како би рекао Црњански. Негде сам већ говорио о репортажи Милоша Црњанског коју је, далеке 1925. године, писао за лист
Време
, о једној гусларској вечери код сарајевског Алипашиног моста. Како је овај Европејац, рођен на северном ободу Српства, затекао себе усред те вечери како, потресен гусларевом песмом, плаче: „Лепота и архаизам наше народне песме била је лепота есхилска, судбином нам досуђена", пише Црњански. Калајић је на прекодринско гусларско вече побожно улазио, како се улази у храм. А за који дан, прочитав мој предговор антологији
Српске јуначке пјесме
, страсно ме је наговарао да на једној њему наклоњеној телевизији држим курс о томе да су све наше јуначке песме о Косову; оне преткосовске Косово слуте, оне после Косово памте... Да бирани гуслари певају биране класичне одломке из Вукових збирки. Једва сам га одговорио, уверавајући га да у тој кутији за лоботомију и зомбирање гледалаца таква узвишена, архајска ствар, какво је уз гусле појање, може само савршено пропасти. Тамо могу да успеју, и успевају, само они који ће уз гусле молбу поднијети, двострук оро ко чочек играти.

Немерљиву заслугу за красну књигу Ребеке Вест *Црно јагње и сиви соко*, књигу веома

наклоњену Србима, као што се зна, имао је Станислав Винавер. Неко приљежан могао би написати занимљив рад о томе које је и какве сличне заслуге имао Драгош Калајић у белом свету, када нам је, а увек нам је, било најтеже. Како је успевао да протури до глувог света маличак насушне истине о своме опањканом народу.

Затекао сам се једно вече код Капора када је већ увелико опустошен болешћу, а као да се ништа не догађа, говорио Калајић. Речи сам једва разазнавао. Безазлен, а у својој безазлености и свиреп, како могу бити радознала деца и стари пријатељи који од сличне болести болују, Капор је Калајића питао шта види када ноћу остане насамо са џелатом. – Ништавило, пепео, пепео, каже Калајић. И у пепелу, понекад, слабашну утеху да смо некакав беочуг у ланцу... Смисла или бесмисла, нисмо разумели ни кад је поновио.<

(Изговорено на „Драгошдану” у Кинотеци, у Београду, 6. децембра 2012. Преузето из књиге *С мене на уштап*, СКЗ и „Источник”, Београд–Торонто, 2014, стр. 297–301. Приређивање и опрема: „Нација”)

Објављено: субота, 22. јул 2023, 21:40h